

LİSE COĞRAFYA 10. SINIF DERS KİTABININ FARKLI OKULLARA GÖRE OKUNABİLİRLİĞİ VE HEDEF YAŞ DÜZEYİNE UYGUNLUĞU

İlhan TURAN, Yılmaz GEÇİT

Rize Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Rize.

Özet

Bu çalışmanın amacı lise coğrafya 10. Sınıf ders kitabından seçilen metinler üzerinde cloze testi ve FOG formülünü kullanarak öğrencilerin okuma seviyelerini belirlemektir. Çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak cloze testine göre coğrafya ders kitabından seçilen bir metinden her 5-6 kelimedenden biri silinmiş ve bu boşlukların doldurulması öğrencilerden istenmiştir. Bu cloze test pasajı Türkiye'nin çeşitli yerlerinden üç liseye uygulanmıştır. İkinci olarak, aynı ders kitabından seçilen 4 farklı metin FOG formülüne göre analiz edilmiştir. Sonuçlar, coğrafya ders kitabının cloze testine göre öğrenci seviyesine uygun olmadığını, FOG Formülüne göre ise önemli bir problemin bulunmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Cloze Testi, FOG Formülü, Okunabilirlik, coğrafya ders kitabı, öğrenciler

READABILITY AND TO TARGET AGE LEVEL SUITABILITY OF GEOGRAPHY 10 HIGH SCHOOL COURSE BOOK ACCORDING TO DIFFERENT SCHOOLS

Abstract

The purpose of this study is to determine students' reading levels by using cloze test and FOG Formula on selected texts from geography textbooks at tenth grade. The study has been realized in two phases. Firstly, One of every 5-6 words has been erased from a selected text in geography textbook according to Cloze Test and the blanknesses have been composed in text. The getting filled of these blanknesses were wanted from students. This cloze test passage was conducted on three high schools from various districts of Turkey. Secondly, four different texts selected from the same textbook have been analyzed according to FOG Formula.

Research results shows that Geography textbook is not convenient for students according to cloze tests, but as for FOG Formula, it has no an important problems.

Keywords: Cloze test, FOG Formula, Readability, Geography textbook, students

1. Giriş

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nin 4. Maddesinde (**Değişiklik:1.9.2006/26276**), ders kitabını “**Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilen basılı eser**” (1) biçiminde tanımlamaktadır. Ders kitapları eğitim ve öğretimin temel araçlarından biridir ve okullarımızın üstlendiği sosyal, ekonomik ve bireyi geliştirme işlevlerinin yerine getirilmesi bakımından büyük önem gösterir (2). Diğer yandan ders kitapları, öğrencilerin bilgilerini düzenleyerek belleklerini geliştirmekte gelecek kuşakları bireysel, sosyal ve ekonomik, ideolojik ve kültürel yönden geliştirmekte ve güçlendirmektedir (3). Bu yönü ile basılı materyaller arasında, bireyin bağımsız olarak çalışmasına ve bir bilgiyi defalarca tekrar etmesine olanak sağlayan en önemli araç ders kitabıdır (4).

Ders kitapları öğretim programlarının uygulanmasında en çok başvurulan ders aracıdır. En çok kullanılmasının sebebi öğretim programının bütün öğelerini içermesi özelliğinin bulunmasıdır (5). Coğrafya ders kitapları derslerde kullanılan temel çoğu zamanda tek temel ders aracı olduğu için analiz edilip değerlendirmeye tabi tutulması gerekir (6). Öğretim Programlarından öğretmenlerin mesleki gelişimlerine ve araç ve gereçlerden ders anlatım metotlarına kadar coğrafya öğretiminin hemen her aşaması ile ilgili olan bu problemler içinde ders kitapları hakkında en fazla şikâyet edilen konuların başında gelmektedir (7).

Ülkemizde ders kitabının yazımında 4 adım bulunmaktadır. İlk adımda müfredat ayrıntılı bir şekilde incelenir. Kitapların metinlerinin oluşturulabilmesi için; öğretim programındaki konu başlıkları anahtar sorulara dönüştürülür. İkinci adımda kitabın tasarımı (Sayfa düzeni, konu ile ilgili öğrenci etkinlikleri, fotoğraflar, harita vb.) yapılır. Üçüncü adımda kitabın tasarımı ve konular ile ilgili anahtar sorular dikkate alınarak metinler oluşturulur. Son adımda ise alıştırmalar ve kılavuz kitaplar oluşturulur (8). İlk üç adım kitabın okunabilirliğini sağlama açısından son derece önemlidir.

Okunabilirlik, öğrencinin okuduğu materyali hızlı okuma ve okuduğunu anlama düzeyi olarak açıklanabilir. Bir metinde, her cümledeki kelime sayısı, her kelimedeki hece sayısı, cümlede vurgulanmak istenen fikir sayısı, fikirlerin devamlılığı okunabilirliği belirleyen özelliklerdendir (9).

Son yıllarda yazılan yazıların “okunabilirlik” derecelerini saptamak ve okuma hızının artırılmasına ilişkin araştırmalar büyük ilgi toplamaktadır (10). Bir materyalin okunabilirliğini belirlemede kullanılan bazı uluslararası formüller vardır. Bu formüllerden Cloze, Flesh, FOG, SMOG; FRY formülleri sıkça kullanılmaktadır (11). Okunabilirlik formülleri, Chatman ve Goetz'e göre metnin zorluk seviyesinin kelime uzunluğu ve cümle uzunluğu gibi metnin sayılabilir öğelerinin, sayısal verilere dayanarak tahmin etmeye yarayan araçlardır (12). Bununla birlikte bir dil için kolaylık ve okunabilirlik değerlerini ölçmeye yarayan bir formül diğer bir dile uygun düş-

memektedir.

Cloze testinin özünü oluşturan tamamlama tekniği araştırmacılara öğrencilerin okuma düzeyleri ve metinlerin güçlük düzeyleri üzerinde daha detaylı bilgiler verdiği için bu teknik öğrencilerin seçilen metinler üzerinde nasıl performans göstereceklerini belirlemede kullanılabilir (13). Okunabilirlik çalışmaları, öğrenci ile metin arasında düzgün bir uygunluk bulmayı amaçlamaktadır (14).

Ülkemizde hali hazırda en çok kullanılan ders materyali olarak dikkat çeken ders kitaplarının okunabilirliği ve öğrenci yaş seviyesine uygunluğunu araştırmak için çeşitli testler kullanılmaktadır. Bu çalışmada veri toplama ve analiz etmede kullanılan cloze testi ve fog formülünün özellikleri aşağıda belirtilmiştir (15).

1.1 Cloze Testi:

Cloze testi, hedef kitlenin bilgi ve katılımından yararlanmak sureti ile oluşturulan okunabilirlik ölçme testidir. Bu test şu aşamalardan oluşmaktadır.

a. Yapılandırma: Araştırmaya konu olan kitaptan daha önceden öğrencilerin okumadıkları yaklaşık 275 kelimelik bir metin seçilir. İlk cümleye hiç dokunmadan ikinci cümleden itibaren lise seviyesi için her 5-6 ilköğretimin ikinci seviyesi için 7-9 kelimeden biri rast gele atılır. Birinci seviyede 15 kelimedede bir bu işlem yapılır. Atılan her kelimenin yeri boşluk olarak bırakılır. Atılan kelimeler ise ayrı bir yerde kayıt altında tutulur.

b. Uygulama: Bu aşamada testin sınavlarla herhangi bir ilişkisinin olmadığı sadece araştırma amaçlı hazırlandığı öğrencilere açıklanır. Testteki boşlukları öğrencilerden doldurmaları istenir.

c. Ölçme: Öğrencilere uygulanan test değerlendirmeye alınır. Bu aşamada metnin orijinal örnekteki şekli göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılır. Öyle ki sadece metindeki orijinal kelimenin yazılması doğru sayılır, eş anlamlı kelimeler doğru sayılmaz. Bu kriterlere göre her öğrencinin testi değerlendirilir.

d. Yorumlama: Öğrencilerin bireysel başarıları ve sınıf genel başarısı göz önüne alınarak kitabın okunabilirlik seviyesinin sınıf seviyesine uygun olup olmadığına karar verilir. %60 üzerindeki dereceler bu kitabın öğrenci seviyesi için oldukça uygun olduğunu gösterir. %40-%60 arasındaki dereceler kitabın öğrenciler tarafından yarışma amaçlı olarak okunabileceğine işaret eder. Öğrenciler bu ders kitabını okurken azda olsa problemlerle karşılaşabilirler. Bu problemleri çözmek için bir okuma rehberine ihtiyaç vardır. %40'ın altındaki bir skor ise kitabın muhtemelen öğrenciler için zor olduğuna işaret eder. Bu testin uygulandığı öğrenciler bu kitaptan faydalanabilmeleri için birçok okuma rehberine ihtiyaç duyacaklardır, ya da bu ders kitabının uygun olan bir başkası ile değiştirilmesi gerekmektedir.

1.2. FOG (Frequency Of Gobbledygook) Testi:

Yaklaşık 100 kelimelik örnek bir paragraf seçilir. Paragrafın her cümlesindeki ortalama kelime sayısı hesaplanır (S). Her örnek paragraftaki çok heceli (4 ve daha fazla heceli) kelimelerin yüzdesi hesaplanır ve ortalaması bulunur (N). US sınıf düzeyi $=0,6.(S+N)$ hesaplanır. US sınıf düzeyine 5 eklenerek okuma yaşı bulunur. Kitabın daha verimli olarak değerlendirilebilmesi için de benzer işlemler birden fazla farklı paragrafa uygulanarak ortalamaları alınır.

Öğrencilerin kendi okuma seviyelerinin çok üstünde olan coğrafya ders kitaplarından bilgi sağlamaları ona odaklanmaları güç olmasından dolayı coğrafya öğretimini verimli kılmak mümkün değildir. Bu bağlamda ders kitabının okunabilirliğinde ortaya çıkacak tutarsızlıklar eğitim ve öğretim sürecinde eksiklikler meydana getirir (16).

Bu çalışma, MEB, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 2006–2007 yılından itibaren lise-lerde okutulmasını kararlaştırdığı Ortaöğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı'nın okul türlerine göre okunabilirliğini ve hedef yaş grubuna uygunluğunu tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Ders kitaplarının okunabilirliği üzerine ülkemizde önceleri yapılan fazla çalışma olmamasına karşın son yıllarda bu yöndeki çalışmalarda bir artış gözlenmektedir. Fakat coğrafya eğitiminde bu yönde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Böylelikle coğrafya kitabının okunabilirliğinin incelenmesine dönük olarak yapılan bu araştırma, coğrafya eğitimine önemli ölçüde katkı yapabilecek nitelikte bir çalışma olarak dikkati çekecektir.

2. Yöntem

2.1 Örneklem

Araştırmamanın amacına ve içeriğine uygun olarak Türkiye'nin çeşitli yerlerinden üç farklı okul türü seçilmiştir. Araştırmamanın örneklemini, 2008-2009 Öğretim Yılı'nda Trabzon Ticaret Meslek Lisesi', Iğdır 125.Yıl Lisesi ve Bilecik Osmaneli 75. Yıl Anadolu Liselerinden 60'şar öğrenci olmak üzere toplam 180 öğrenci oluşturmaktadır.

2.2 Veri Toplama

Bu çalışmada veriler cloze ve FOG testlerinin amaçlarına uygun olarak iki şekilde toplanmıştır. İlk olarak MEB tarafından yayınlanan Ortaöğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı'ndan 250 kelimelik bir metin seçilmiştir. Bu metinde ilk cümle aynen bırakılmıştır. İkinci cümleden itibaren her 5–6 kelimedenden biri rast gele atılmak sureti ile boşluklu bir metin oluşturulmuştur. Oluşturulan boşlukları öğrencilerden doğru bir şekilde doldurmaları istenmiştir.

Araştırmamanın ikinci aşamasında, için kullanılmak üzere aynı kitabın baş, orta ve son bölümlerinden 4 farklı 100 kelimelik paragraflar seçilmiş ve paragraflar tarafımızca FOG testi ne göre değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

2.3 Verilerin Analizi:

Veriler cloze ve FOG testleri prosedürüne göre analiz edilmiştir. Cloze testi ile farklı okul türlerindeki öğrencilerin verdiği cevaplarla coğrafya ders kitabının okunabilirliği tespit edilmiştir. FOG testiyle ise kitapta yer alan paragrafların öğrenci yaş seviyesine uygunluğu incelenmiştir.

3. Bulgular

3.1. 10. sınıf coğrafya ders kitabının okunabilirliği:

Coğrafya ders kitabının okunabilirliğini araştırmak için, cloze prosedürüne göre hazırlanan test, farklı okul türlerindeki toplam 180 kişilik öğrenci grubuna uygulanmıştır. Değerlendirme sonuçları aşağıda açıklanmıştır.

Tablo-1: Okul Türleri Bazında Ortaöğretim Coğrafya 10 Ders Kitabı'nın Cloze Testine Göre Değerlendirme

OKULUN ADI	PUAN	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖRNEKLEM İÇİNDEKİ YÜZDESİ (%)
ANADOLU LİSESİ	60 ve üzeri	3	5
	40 – 60 arası	24	40
	40 puan ve altı	33	55
	Toplam	60	100
GENEL LİSE	60 ve üzeri	0	0
	40 – 60 arası	1	1,6
	40 puan ve altı	59	98,4
	Toplam	60	100
MESLEK LİSESİ	60 ve üzeri	0	0
	40 – 60 arası	1	1,6
	40 puan ve altı	59	98,4
	Toplam	60	100

Tablo 1'e bakıldığında Cloze testinden 60 ve üzerinde puan alan öğrencilerin Anadolu lisesinde 3 öğrenci ile % 5 seviyesinde olduğu, buna karşılık genel ve meslek liselerinde 60 ve üzerinde puan alan öğrencilerin bulunmadığı görülmektedir. Bu okullarda 40–60 arası puan alan öğrencilerin dağılımı ise; Anadolu lisesi % 40, genel lise % 1,6 ve meslek lisesi % 1,6 şeklindedir. 40 puan ve altında alan öğrencilerin okullara dağılımına baktığımızda ise Anadolu Lisesi % 55, genel lise % 98,4 ve meslek lisesi % 98,4 olarak dikkati çekmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde 60 ve üzeri puanın sadece Anadolu lisesinde %5'lik bir orana tekabül ettiği görülmektedir. Bu oranda diğer okul türlerinde öğrenci mevcut değildir. 40 ve 60 arası puan alan genel ve meslek liselerindeki öğrenci yüzdesinin ise 1,6, diğer yandan bu okullara göre daha iyi öğrenci alan Anadolu lisesinde oranın

%50'nin altında (%40) olması coğrafya ders kitabının Cloze testi sonuçlarına göre okunabilirliği için olumsuz bir sonuç ortaya koymaktadır. Bu sonuç %40 ve altındakiler dikkate alınarak değerlendirildiğinde daha da olumsuz bir tabloyu karşımıza çıkarmaktadır (Anadolu lisesi %55, diğerleri %98.4).

Cloze testi için kullanılan paragraf. (Lise Coğrafya Kitabı 10 s.38)

Toprak, yer kabuğunu oluşturan kayaların ufalanması ile oluşmuş, içinde çeşitli organizmalar, organik maddeler hava ve su bulunan bir örtüdür. Yer kabuğunu oluşturan kayalar, ATMOSFER ve dış kuvvetlerin etkisiyle zamanla PARÇALANIR dağılır ve ufalanır. Kayaların çatlaması, parçalanması ve UFALANMASI şeklinde olan fiziksel ayrışma, soğuk ve KURAK iklim bölgelerinde etkilidir. Sıcaklık farklarından dolayı genleşme ve BÜZÜLME hareketlerine maruz kalan kayalar bir SÜRE sonra çatlar. Fiziksel parçalanmada bitkilerin de rolü VARDIR. Kayaçtaki çatlaklara yerleşen bitkiler kökleri vasıtasıyla ÇATLAĞIN genişlemesine yol açar. Fiziksel parçalanma SONUCUNDA kayacı oluşturan minerallerin kimyasal özelliklerinde ÖNEMLİ bir değişiklik olmaz. Kimyasal ayrışma KAYAÇLARIN bileşimindeki minerallerin ayrışması şeklinde olmaktadır. Nemli, sıcak iklim bölgelerinde daha etkili olan KİMYASAL ayrışmada su en önemli etmendir. ÇÜNKÜ su minerallerin, kimyasal yapısını değiştirir. Suda ÇÖZÜNMÜŞ karbondioksit suyun asitlik derecesini artırdığından ÖZELLİKLE kalkerli kayaların çözünmesine neden olur. KİMYASAL ayrışma sonucunda kayacı oluşturan MİNARELLERİN kimyasal özelliklerinde değişme meydana gelmektedir. TOPRAĞIN oluşumunda en önemli faktör iklimdir. ÇÜNKÜ fiziksel ve kimyasal ayrışma olayları, BİTKİ örtüsünün yerleşip gelişimi, toprağın yıkanması VE topraktaki organizma faaliyetleri iklime bağlıdır. NEMLİ sıcak bölgelerde kimyasal ayrışma ön plandadır VE daha yavaştır. Nemli bölgelerde topraktaki YIKANMA daha fazla iken kurak bölgelerde azdır. AŞIRI yıkanma sonucunda toprağın üst kısmındaki BESİN maddeleri sızma yoluyla alt katmanlara taşındığından toprak besin maddeleri yönünden fakir kalır. Buna karşılık kurak bölgelerde yıkanma YETERLİ olmadığı için toprakta kireç ve tuz oranı YÜKSEKTİR. Topraktaki humus miktarı da iklime BAĞLIDIR. Kurak iklim bölgelerinde bitki örtüsü CILIZ olduğundan toprak humus bakımından fakir, BİTKİ örtüsünün gür olduğu yerlerde ise ZENGİNDİR. Ancak bol yağışlı bölgelerde topraktaki HUMUSUN bir kısmı suyla taşındığı için TOPRAK humus bakımından fakirdir. Humus toprağın RENGİNİ koyulaştırır. Ayrışmada ana kayanın direnci önemlidir. SERT kayalar zor ayrışırken yumuşak kayalar DAHA kolay ayrışmaktadır (17).

(Büyük harfli kelimeler boş bırakılan yerlerdeki kelimeleri gösterir.)

3.2. FOG Formülü

Araştırmamızın ikinci aşamasında coğrafya ders kitabının hedef yaş düzeyine uygunluğu araştırılmıştır. Bu amaçla kitabın farklı bölümlerinden 4 paragrafa ayrı ayrı FOG formülü uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar ve bunların ortalaması aşağıdaki Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo-2: Coğrafya 10 Ders Kitabı'nın öğrenci yaş düzeyine uygunluk derecesi

	S +N	Sınıf düzeyi US=0,6(S+N)	Okuma yaşı	Ortalama Okuma yaşı
Paragraf 1	19.5	11.7	16.7	
Paragraf 2	13.5	8.1	13.1	
Paragraf 3	23	13.8	18.8	15.4
Paragraf 4	13	8	13	

Paragraf 1: Bu paragraf 7 cümleden oluşmakta ve toplam kelime sayısı ise 112dir.

S= toplam kelime sayısı/ cümle sayısı

$$S= 112/7=16$$

Paragraftaki çok heceli (dört ve daha fazla heceli) kelimeler ortalaması (N) ise

N=toplam çok heceli kelime sayısı/cümle sayısı

$$S=25/7=3.5$$

US sınıf seviyesi=0,6(16+ 3,5) ise US seviyesi=11.7

Kitabın Okuma Yaşı= US sınıf seviyesi + 5 formülünden

Kitap Okuma Yaşı (KOY)= 11.7+5=16.7 dir.

Paragraf 2:

$$S=96/10=9.6$$

$$N=39/10=3.9$$

US Sınıf seviyesi =0.6(9.6+3.9) ise US Sınıf Düzeyi=8.1

KOY= 8.1+5=13.1dir.

Paragraf 3:

$$S=94/5=18.8$$

$$N=21/5=4.2$$

US Sınıf seviyesi =0.6(18.8+4.4) ise US Sınıf Düzeyi=13.8

KOY= 13.8+5=18.8

Paragraf 4:

$$S=96/10=9.6$$

$$N=33/10=3.3$$

US Sınıf seviyesi =0.6(10+3.3) ise US Sınıf Düzeyi=8

KOY=8+5=13

FOG Testi Paragrafları:

PARAGRAF 1 (sayfa: 88)

Orta Asya'nın en önemli çevresel problemi haline gelen ve bunun yanında pek çok ekonomik soruna da neden olan Aral Gölü'nün küçülmesinin nedeni Pamir Dağları'ndan gelen Siri Derya ve Amu Derya nehir sularının azalmasıdır. 1960'lı yıllara dek dünyanın büyük gölleri arasında yer alan Aral Gölü'ndeki su seviyesi 2002 yılında 4 metre kadar düştü. Son yıllarda sulama için kullanılan söz konusu nehirler göle yeterince su taşımayınca göldeki su çekilmeye başladı. Uzmanlar sürecin böyle devam etmesi halinde Aral Gölü'nün 2015 yılında tamamen kuruyacağını ileri sürüyor. Aral Gölü'ndeki suların çekildiği toprak tabakası üzerindeki tuzlar rüzgâr ile tarım topraklarına taşınmakta, bu da çevre topraklarında verimi düşürmektedir. Bu verim düşüklüğü bölgede göçe neden olmaktadır. Sorunlar çözülmezse göçün artacağı tahmin edilmektedir.

PARAGRAF 2: (sayfa: 151)

Köye bağlı yerleşme birimleri içinde en yaygın olanı yayla yerleşmeleridir. Yaylalar yaz döneminde halkın hayvanlarını otlatmak için çıktıkları alanlardır. Geleneksel yaylacılık anlayışı günümüzde değişmeye başlamıştır. Kuzey Anadolu dağ sıralarında denize bakan yamaçlardaki yaylalar turizme açılmıştır. Yayla turizminin gelişmesi ile birlikte buralarda lüks konutlar ve oteller çoğalmıştır. Benzer değişim Toroslar ve ege dağları üzerindeki yaylalarda da görülür. Güney Anadolu sıradağlarında klasik anlamda yaylacılık yüksek kesimlerde yapılır. Göçebe yörüklerin sürdürdüğü bu tip yaylacılık hayvancılığa dayalı bir faaliyet olarak devam eder. Aynı faaliyete ülkemizin doğu ve güneydoğu kesimlerinde de rastlanır. Toros dağlarındaki yayla yerleşmeleri sıcaklardan korunmak amacıyla sayfiye olarak kullanılmaktadır.

PARAGRAF 3: (sayfa: 196)

Ulaşım ve ulaştırma insanın mal ve hizmetlerinin çeşitli ulaşım araçları ile ülke içinde, ülkeler arasında ya da bir kıtadan başka bir kıtaya naklini kapsamaktadır. İlk çağlarda insanlar kervanlarla ve karayolu aracılığı ile bir yerden bir yere gidebiliyorlardı. Yeniçağın başlarından itibaren karayoluna deniz yolu ulaşımı eklenmiştir. 1800'lü yılların sonundan itibaren buharlı işleyen gemi ve trenlerin devreye girmesi ile ulaşımında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. İkinci dünya savaşından sonra ise hızı 1000 km/saat aşan jet uçaklarının icadıyla 3-4 saat içinde bir kıtadan başka bir kıtaya gitmek mümkün olmuştur. Böylece bilim, sanat ve kültürün yayılması da aynı hızla gerçekleşebilmiştir.

PARAGRAF 4: (sayfa: 234)

Volkanlar 4-6 milyar yaşındaki dünyamızın meşaleleri gibidir. Beklenmedik bir anda patlayarak etraflarını aydınlatırlar. Hiçbir zaman rastlantılarla oluşmazlar ve patlamalarının da jeolojik olarak bir anlamı vardır. Patlama sonucunda canlı yaşamının yok olmasına ve büyük ekonomik zararların oluşmasına neden olurlar. Bazen birçok volkanın aynı anda faaliyete geçmesiyle çıkan küller atmosferi kaplayarak iklim de-

ğişikliklerine bile neden olabilir. Örneğin günümüzden 3500 yıl önce ege denizindeki Santorini Adası'nda patlayan volkan Girit Adası'ndaki Minos uygarlığını yok etmiştir. Bu bölge yıllarca güneş ışığına hasret kalmıştır. Fakat volkanların çok sayıda yararı da vardır. Birçok önemli maden yatağı volkanlara bağlı olarak oluşur. Dünyanın en verimli tarım alanlarının bazıları volkanik alanlar üzerindedir.

Bu işlemler sonucunda ve Tablo 2 de görüldüğü gibi Paragraf 3'te okuma yaşı 18,8, paragraf 1 de ise 16.7'dir. Bu iki paragrafın yaş uygunluk değerleri incelendiğinde 3. Paragrafın öğrenci yaş düzeyinin üzerinde olduğunu, 1 paragrafın ise ortalama yaş düzeyine yakın olduğunu söylemek mümkündür. 2. Paragrafta kitabın okuma yaşı düzeyi 13,1, 4. Paragrafta da 13'tür. Bu değerler ise lise 2. Sınıf öğrenci yaş seviyesinin (15–16) altında bulunmaktadır. Bu değerler kitaplarda metinlerin yazımında öğrenci yaş seviyesine uygunluk bakımından bazı sapmalar olsa da önemli bir farkın bulunmadığını gösterir. Ayrıca 4 paragrafın ortalama değeri ise 15,4'tür. Bu değer baz alındığında ders kitabının hedef aldığı öğrenci kitlesine (10. sınıf öğrencileri olup, bu öğrenciler 15 – 16 yaş düzeyinde) uygun olduğu sonucuna ulaşılabilir.

4. Sonuç ve öneriler

Bu araştırma göstermektedir ki coğrafya ders kitabı cloze testi sonuçlarına göre her üç okul için de uygun değildir. Uygun olma durumu Anadolu Lisesi öğrencileri için ortalamaya biraz (%40) yakındır. Bununla birlikte genel lise ve meslek liseleri için bu oranın çok daha düşük olması kitabın okunabilirlik seviyeye uygun bir şekilde yeniden hazırlanması veya değiştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kitap yaş seviyesi bakımından ise FOG formülü baz alındığında öğrencilere uygun olduğu görülmektedir. Ancak incelenen 4 paragraf arasında uygunluk açısından bir paralelliğin olmaması dikkat çekicidir. Çünkü 2.ve 4. Paragraflar ülkemiz lise 2. Sınıf yaş seviyesinin altında değerler vermişken, 1 ve 3. paragraflar ise bu ortalama yaş seviyesinin üstünde gözükmektedir (Tablo 2).

Coğrafya ders kitabının okunabilirliği coğrafya eğitiminde için oldukça dikkat edilmesi gerekli konulardan birini oluşturmaktadır. Çünkü hali hazırda ders kitapları pek çok coğrafi kavram ve terimlerle yüklüdür. Eğer kitap okunabilirlik açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarırsa, öğrenciler neredeyse okullarımızda coğrafya derslerinde birinci düzeyde temel ders aracı olan ders kitaplarından sıkılır ve kitabı okumada bir isteksizlik gösterir. Bu da doğal olarak öğrencinin derse olan ilgisine yansıtılarak öğrencinin coğrafya dersinden soğumasına neden olabilir.

Sonuç olarak, coğrafya ders kitapları yazılırken öğrenci düzeyine uygunluğu kesinlikle gözardı edilmemeli ve bunun için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bu bağlamda, kitaplar okunabilirlik formüllerine hâkim ve Türkçe dil yapı ve özelliklerini iyi bilen yazarlarca yazılmalı ve denetim komisyonlarında bu konularla ilgili uzmanlar görevlendirilmelidir.

5. Kaynaklar

- 1.MEB, 2009, Millî Eğitim Bakanlığı Ders kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/22297_0.html Er. Tarihi: 24.06.2009
- 2.Kızılçaoğlu, A., (2003), Ortaöğretim Ders Kitaplarını Değerlendirme Ölçütleri, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 8, İstanbul. s.20
- 3.Güneş, F., 2002, Ders Kitaplarının İncelenmesi, Ocak Yayınları, Ankara. s.3
- 4.Ünsal, Y. ve Güneş, B. Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak M.E.B. İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. Kastamonu Eğitim Dergisi, 11 (2), 387-394. 2003.
- 5.Büyükalın S.,F., 2003, Ders Kitabı Ve Öğretim Programı İlişkisi, Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık, Ankara. s.117.
- 6.Taş, H.İ.,(2004),Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Kriteri Ve İnceleme Sonuçları, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 9, İstanbul, s.34.
- 7.Demirci, A., (2003), Ders Kitapları Ve Kitap Setlerinin Öğrenci Merkezli Eğitim Açısından Coğrafya Öğretimindeki Rolünün ABD'deki Örnekleri Yönünden Değerlendirilmesi, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 7, İstanbul, s.83.
- 8.Demirkaya, H.,ve Tomal, N., (2002), Lise Coğrafya Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi ve Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı 5, İstanbul, s.154.
- 9.Tekbıyık, A., 2006,Lise Fizik I Ders Kitabının Okunabilirliği Ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu. Kastamonu Eğitim Dergisi,. Cilt:14, No:2, Kastamonu s. 442.
- 10.Ceyhan, E., Yiğit B.,2004, Konu Alanı Kitap İncelemesi, Anı Yayıncılık, Ankara. s.118.
- 11.Wellington, J. 1994, Secondary Science, Mackays of Chatham PLC, Routledge, London, s.177-179.
- 12.Yazıcı, K., Yeşilbursa, C.C., 2007, Sosyal Bilgiler Derslerinde Yazılı Materyallerin Öğrencilerin Okuma Seviyelerine Uygunluğunun Belirlenmesinde Kullanılan Ölçme Araçları, TSA / Yıl: 11, S: 1. www.tsadergisi.org/arsiv/nisan2007/05.pdf Er. Tarihi 10.7.2009
- 13.Ulusoy, M.,2008, Evaluating Sixth Graders' Reading Levels with Different Cloze Test Formats, Eurasian Journal of Educational Research, Anı Yayıncılık, Ankara. s.115
- 14.Ulusoy, M, Readability approaches: Implications for Turkey, 2006, International Education Journal, 7(3), s.323. <http://ehlt.flinders.edu.au/education/iej/articles/v7n3/Ulusoy/paper.pdf> Er. Tarihi:7.7.2009
15. Çepni, S. Gökdere, M. ve Taş, E., 2001, Mevcut Fen Bilgisi Ders Kitaplarının Okunabilirlik Formülleri ile Değerlendirilmesi, Yeni Bin Yılın Başında Fen Bilgisi Eğitimi Sempozyumu İstanbul, Maltepe Üniversitesi, 2001, s.357.
- 16.Kalın U.Ö., 2007, İlköğretim 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Okunabilirliğinin Ölçülmesi Ve Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi, III.Sosyal Bilimler Kongresi, MEB Ve Çukurova Üniversitesi, Adana, s.214.
- 17.Gültepe, A., Kılıçarslan, S., ve diğerleri, 2006, Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitabı 10, MEB, Devlet Kitapları, Ankara.